

Juryrapport Duits-Nederlands

Nederland Vertaalt 2019

Frühlingstraum (no. 11 uit 'Die Winterreise' van Franz Schubert)

Wilhelm Müller

“Bij een goed gedicht zie je de worsteling niet” – we weten niet meer wie van onze juryleden dat zei (of citeerde) maar deze zin heeft bij de beoordeling van de vertalingen van Schuberts lied “Frühlingstraum” een belangrijke leidraad gevormd voor de jury. Belangrijk vonden we ook dat er in vertaling weer een echt zingbare tekst zou ontstaan. Om die reden was de mening van zanger Maarten Koningsberger voor ons zeer relevant. Gelukkig waren zijn favorieten ook de onze!

In veel vertalingen zaten opvallende vondsten, waarvan hieronder enkele voorbeelden. Er waren bijvoorbeeld een Groningse en een Friese inzending, die we aan de hand van dezelfde criteria hebben beoordeeld als alle andere. Gedurfd vonden we een inzending waarin *zalige roes* rijmde op *Doutzen Kroes*. En zo waren er meer pogingen om de tekst te moderniseren. Maar het bleef toch steeds bij mini-uitstapjes in andere taalregisters dan het origineel, waardoor geen harmonisch geheel ontstond. Geen van de vertalers had het lied in zijn geheel een ‘andere kleur’ gegeven, zoals de zanger en liedjesschrijver Jan Rot dat in 2003 heeft gedaan.

Aan veel vertalingen was te zien hoe moeilijk het is om de juiste toon en sfeer te treffen; we kwamen veel krampachtig rijm tegen, scènes die niet goed waren gevisualiseerd en merkwaardige fenomenen zoals ‘kraaiende’ en ‘kwakende’ raven – niet direct de geluiden die je associeert met deze vogel.

We vonden niet één vertaling helemaal perfect, wat maar weer eens bewijst hoe lastig het is om een gedicht te vertalen dat als lied zo’n grote bekendheid heeft gekregen. *Nobody is perfect*. Maar uiteindelijk zijn we toch tot een voor alle juryleden bevredigende keuze gekomen.

Voordat ik de naam van de winnaar bekend maak, eerst nog een aantal mooie vondsten, én wat missers uit de genomineerde vertalingen.

In de vertaling van Judy Elfferich vonden we 'vrolijke vogelstampij' prachtig gevonden voor 'von lustigem Vogelgeschrei'. Het metrum is gehandhaafd, de regel loopt goed en is goed zingbaar. Jammer dat in het laatste couplet de 'ijsbloemen' worden genoemd, die dichter Wilhelm Müller juist zo elegant impliciet laat. Mooi vonden we 'Maar wie o wie penseelde'. Helaas bleek dit niet zingbaar op de melodie van Schubert; de 'wederliefde' voor 'Lieb´um Liebe' is raak, maar jammer genoeg werd de herhaling van de kraaiende hanen niet gehandhaafd. Dit werd één keer opgelost met 'En toen de hanen kraaiden/zodat ik wakker schoot' en één keer met 'Het kraaien van de hanen/ontnuchterde mijn hart'.

Dat laatste, de herhaling van de kraaiende hanen, is wel mooi gehandhaafd in de vertaling van Ard Posthuma in de regels: 'Toen kraaiden schril de hanen /en zag ik weer waar ik was; Toen kraaiden schril de hanen/ en wakker schrok mijn hart'. Hier is de overgang van ogen naar hart ook mooi gelukt, én het metrum klopt. Een verkeerde interpretatie was de 'zolder' waar de wandelaar terecht komt. Als je naar de hele Winterreise-cyclus kijkt, weet je dat de wandelaar in de hut van een kolenbrander is beland, en die heeft vast geen zolder (10. Rast: 'In eines Köhlers engem Haus/ Hab' Obdach ich gefunden').

Mooi en inventief vonden wij ingrepen als het omdraaien van regel vier en vijf in het eerste couplet. 'Strelen' voor 'Herzen' vonden we een wel erg concrete oplossing, en zoals bij de meeste vertalingen, vielen we over de vertaling 'bonte bloemen' in de eerste regel. Net iets te dicht bij het origineel.

In de vertaling van Odette Jonkers werden wij getroffen door het eerste couplet, met name de regel: 'van vogels luidruchtig en blij'. Daarnaast mooi gevonden: 'Daar krasten de raven hun lied' en 'Wanneer groent het loof aan 't venster?' Jammer dat er in het tweede couplet voor het rijmwoord 'subiet' is gekozen (bij 'lied'), een woord dat naar ons idee niet past bij de sfeer van het gedicht.

Bertus Beltman is in zijn vertaling heel dicht bij het origineel gebleven. Zijn vertaling is metrisch goed gelukt en daardoor ook goed zingbaar. Toch ook hier een paar kleine missers: in deze vertaling krassen de raven niet, maar krijsen ze; in het laatste couplet is 'Da ward mein Herze wach' vertaald met 'het hart klopt in mijn keel', een uitdrukking die

angst oproept, terwijl in het gedicht juist bedoeld wordt dat de warmte van het gevoel nog bewaard is gebleven: 'Die Augen schließ ich wieder/ Noch schlägt das Herz so warm.' Dat is jammer, want hierdoor komt het gevoel van de protagonist van het gedicht in deze vertaling niet helemaal over.

Ook Wim Scherpenisse is dicht bij het origineel gebleven en zijn metrum past bij het lied van Schubert, op wat kleine missers na die makkelijk te voorkomen waren geweest: Waarom 'vogelgezing' en niet 'vogelzang', wat veel mooier zingt? Waarom niet 'Ik droomde van liefde, liefste', in plaats van: 'liefste, liefde', en waarom niet 'sloeg mij de schrik om het hart', in plaats van 'sloeg de schrik mij om het hart'? Heel mooi daarentegen: 'Er kraste een kraai op de nok', dat is krachtig en metrisch tegelijk; net als 'Ge lacht om de dwaze dromer/ Die bloemen zag in zijn waan', vrij vertaald en mooi gevonden.

Zoals u hopelijk merkt: het was wikkelen en wegen voor de jury en bepaald lastig om een winnaar te kiezen.

Ondanks de misser met de zolder vonden we het inventieve taalgebruik en de zingbaarheid van de vertaling van Ard Posthuma beslissend, ook al moeten we hier nog wel een laatste klein kritisch nootje plaatsen, afkomstig van onze zanger: de regels zijn zingbaar maar de zanger moet vaak zestiende noten zingen waar hij achtste noten verwacht, met andere woorden: er zijn twee keer meer lettergrepen dan in het Duits. Dat neemt niet weg dat de vertaling mooi gelukt is, soepel loopt en de sfeer van het gedicht uitstekend weergeeft.

Van harte gefeliciteerd, Ard Posthuma!

De jury

Andrea Kluitmann

Michel Krielaars

Christiane Kuby (voorzitter)